

Sve škrstice ovoga svijeta

Prošla sam *Panthéon*, stigla do trga *l'Estrapade*, a onda se ulicom *l'Homond* uputila prema *rue Mouffetard* gdje sam imala sastanak s jednim poznanikom. Stigavši gotovo do svog cilja, nabasala sam na jedan restoran. Imao je terasu na prvom spratu na kojoj su bili postavljeni stolovi ispod suncobrana. Zastala sam. Tačnije, nešto me je zaustavilo. A onda sam se popela. Restoran je bio prazan. Sjela sam za sto i počela da **prebirem** po sjećanju. Zнала sam da me je neka uspomena vezala za to mjesto, ali se nisam mogla odmah sjetiti o čemu se radi.

Konobar nije dolazio, i ja sam razgledala okolne zgrade, trg ispod terase restorana, malu fontanu i krčljavi vodoskok koji je jedva poskakivao. I dalje sam tvrdoglavo tražila u mislima zagubljenu uspomenu. Izvadila sam cigarete i knjigu iz tašne, i u tom času čula: "Želite li da vam donesem meni?" Iz tona kojim je izgovoreno ono "*désirez-vous...*", išetalo je jedno davno veče koje sam provela u ovom istom restoranu. I osoba koja je služila bila je, izgleda, ista. Nisam bila sama. Preko puta mene, za stolom kraj ograde, na terasi s pogledom na mali trg i fontanu, sjedio je gospodin plavozelenih očiju i svijetle kose. Izgledao je jako nezadovoljan. Našli smo se na *St. Germainu*, i ja sam mu predložila da prošetamo do ovog restorana.

– Došao sam zbog tebe u Pariz – rekao je, nazvavši me telefonom. Bilo je jutro. Želio je doći do mene.

– Naći ćemo se predveče, jer imam posla – odgovorila sam.

Insistirao je da dode mojoj kući, ali nisam popuštala.

– Biću u ulici *Bonaparte* oko pet sati popodne, nakon toga se možemo naći u istoimenoj kafani.

Nije imao kud. Pristao je. Upoznala sam ga kod jedne poznanice koja je pravila *party* u svojoj kući u čast nekog poznatog američkog novinara i pisca. Nakon nekoliko naglo salivenih čaša šampanjca, kao kroz maglu, primjetila sam kako me kraj stola, na kome je bilo jelo, gleda visoki muškarac, plavo-zelenih očiju i valovite, svijetle kose. Bio je mnogo stariji od mene, ali još uvijek naočit i šarmantan, zaključila sam, također kroz maglu. U susjednoj prostoriji plesali su parovi, pripadnici mondenog Pariza. Naočit gospodin me je pozvao na ples. Njegov zeleni pogled uplivavao je u moj, koji kao da je vidio samo melodije, i ništa više.

Posljednji gosti napuštali su prostrani stan moje pozornice.

– Želite li da vas otpratim taksijem do kuće? – pitao je gospodin koji se u međuvremenu predstavio.

Pristala sam.

Otpratio me do mog kvarta, a onda šoferu izdikirao adresu ulice i stana koji smo upravo bili napustili. Shvatila sam da se vraća kod moje poznanice. Iako su mi glava, kao i cijela utroba, bili ispunjeni mjehurićima šampanjca, shvatila sam i to da je gospodin u vezi sa domaćicom prijema.

Ujutro me je probudio telefon. Gospodin je želio da me pozdravi prije nego što otputuje u susjednu zemlju, odakle je bio porijeklom i gdje je išao da posjeti stare roditelje. Rekao mi je sa koje stanice ide njegov voz, i sat u koji je kretao. Ne znam koji kapric me je bio spopao, jer sam se odmah digla, obukla se i taksijem otišla na stanicu. Našla sam voz, ušla u njega i, idući od vagona do vagona, pogledom tražila zeleno-plave oči gospodina s kojim sam plesala prethodne večeri. Kada me je ugledao, samo što se nije srušio od iznenađenja pomiješanog sa neskrivenim uzbuđenjem i zadovoljstvom. Poljubila sam ga u obraz, rekavši da sam došla da mu zahvalim na ugodnom plesu, i izašla van.

Od tog časa bila sam bombardovana telefonskim pozivima i najljepšim ljubavnim pismima za koja se ni danas, poslije dvije decenije, ne bi moglo reći da su smiješna (što je žalosna sudbina gotovo svih literarnih štiva te vrste). U sjećanju mi se je zakovalo nekoliko stvari. Prvo, da me je gospodin oslovljavao na francuskom, izgovorenim originalnim akcentom, sa "seri", mjesto "chérie", što je moralo u meni izazvati nehotičan osmijeh na usnama, s obzirom na značajne ove riječi u našem jeziku. Drugo, od tada je neprestano navaljivao da se ponovo vidimo, i to kod mene, što mi nije padalo na pamet. Ponuda je bila suviše izravna i suviše primitivna za moj ukus. Sva romanesknost pomenute večeri, izazvana očito više neživim šampanjcem nego živim zavodnikom, ugušila se u golotinji ovog prijedloga. A kada je konačno gospodin stigao u Pariz, i opet navaljivao da dode kod mene, znala sam da mi se više nikad neće desiti nesmotrenost iz pomenute večeri. Njegov prijedlog ne samo da je otkrivao da mu nedostaje neophodna delikatnost nego i da ga nastanjuje dvostruki strah: onaj malogradanski, zvani "de-me-neko-ne-sretne-na- ulici", pošto je bio oženjen, i drugi, strah da ne potroši mnogo novaca. I jedno i drugo zaokruživalo je sliku prepadnutog šarmera, a obje komponente tog straha, i malogradanština i škrtost, zasluživale su dodatnu lekciju iz ponašanja.

Čekao me je u zakazano vrijeme, ne u kafani, nego pred njom. Izvinula sam se zbog zakašnjenja i pošla prema ulazu *Café de Bonaparte*.

– Čekam već jako dugo na ulici – negodovao je.

– Mogli ste čekati u kafani; takav je bio dogovor – rekla sam mu.

– Nisam znao hoćeš li doći.

Ovom prozimmom laži prikrivao je svoju "štedljivost". Obraćao mi se je sa ti, dok sam ja nastavljala da ga persiram.

Popili smo kafu. Kao svaki građanin Evrope, makar i bivši, smatrao je da je došlo vrijeme objeda, koje treba ispoštovati. Tada sam mu predložila da

odštampano do restorana iz kog su sada izviralala sjećanja. Njegovo raspoloženje se je promijenilo već kada je plaćao kafu, gotovo naglas povikavši da ga čuje cijela kafana: "Pariz je sramno skup grad." To raspoloženje bilo je ravno najgornjoj depresiji kada je nakon večere konobar donio račun, pretvorivši se gotovo u revolt, kada sam i nakon večere odbila da ga pozovem svojoj kući. Nekoliko dana poslije ovog susreta, nazvao me je ponovo telefonom. Još uvijek je bio u Evropi i ponovo je dolazio u Pariz, pozivajući se, kao i do tada, da dođe kod mene. Mogao je biti inkarnacija Apolona i Sokrata zajedno, istovremeno dobitnik Nobelove nagrade i za literaturu i za ljepotu, kad bi takva postojala, za mene je bio leš s kojim sam pila, jela i pričala, i ništa više. Nisam podnosila ni kukavice ni škrtice, a kada bi se to dvoje našlo u jednom istom tijelu, moralo je poroditi ono što Francuzi jednostavno zovu "la grossièrèt", i što živog čovjeka neminovno pretvara u živi leš. I ovaj put sam, dakle, odbila da dođe kod mene, makar i na kafu.

– Cijeli dan sam u kući, nemam namjeru provesti u njoj i večer; mogu vas vidjeti negdje u gradu – rekla sam. – U *Café Bonaparte*, ili onom istom restoranu u kome smo nedavno večerali!

– Jako sam umoran, ne mogu opet toliko dugo pješlačiti odgovorio je.

– Ne morate pješlačiti, možete uzeti taksi.

A onda sam se počela smijati, ne priznavši mu šta je uzrok mog smijeha. Sjetila sam se vica, jednog od rijetkih koje sam pamtila, o Škotu koji se požalio prijatelju da je umoran, jer je cijeli dan trčao za tramvajem i tako uštedio nekoliko penija. "Baš si lud, da si trčao za taksijem, uštedio bi mnogo više", rekao mu je prijatelj.

– To je od radosti što ću vas opet vidjeti – rekla sam.

Ne sjećam se šta je moj poznanik odgovorio, ali znam da sam imala osjećaj da se njegova računaljka u glavi suviše brzo okreće, zbrajavši koliko će ga ova radost koštati, radost od koje ipak nije odustajao. Pristao je da se vidimo ponovo u istom restoranu.

– Upravo gledam u svoj rokovnik i vidim da to, nažalost, nije moguće. Odavno već imam zakazanu večeru. Ne mogu vas vidjeti.

– Možemo li se vidjeti nakon večere?

Prvo sam odgovorila da ne mogu, a potom da neću. Nisam ga više nikad vidjela.

On, međutim, nije bio i jedina neeleganta škrtica elegantne siluete koju sam sreća u životu. Sjedeći u ovom prijatnom restoranu, u glavi su mi se nizale slike susreta. Prisjetih se intervjua koji sam vodila sa jednim poznatim intelektualcem. Počastila sam ga ručkom u restoranu u kome smo se našli, što je on sa radošću prihvatio. Sve vrijeme ručka nešto je pisao ispod stola, ne progovorivši gotovo ni riječ sa mnom. Predložio je da razgovor napravimo nakon objeda, uz kafu, u baru susjednog hotela, gdje je bilo mirnije, rekavši da će me on častiti. Kada je konobar donio račun, on je nekoliko puta tako glasno uzviknuo: "Ovdje je užasno skup!", da sam napokon izvadila novčanik i htjela platiti kafu, ali me je intelek-

tualac ipak spriječio. Što do danas nije popravilo njegovu sliku u mojim očima, bez obzira na sva njegova priznanja i sve njegove knjige koje sam pročitala i koje su mi se dopale.

Ovo sjećanje nadovezalo se je na nedavni susret u jednom "off" teatru sa piscem s kojim me je upoznala prijateljica. Sutradan me je isti pisac nazvao telefonom i izrazio želju da me vidi radi dogovora o objavljivanju jednog mog teksta. Našli smo se u jednom čuvenom parijskom restoranu. Kako tu nije bilo mjesta, šetnjom smo se uputili prema *Closerie des Lilas*. Zaustavljao se pred izlogom svake agencije za prodaju kuća i stanova, objasnivši naknadno da ima namjeru kupiti vilu usred Pariza, jer njegov stan u centru, iako veliki, ne može više progutati nebrojene tone knjiga koje ima. Stigavši do Luksemburškog parka, zaustavio se, pogledao u jelovnik izvješten na izlogu restorana kraj parka, i predložio da tu sjednemo. Smatrao je da tu možemo mirnije razgovarati. Izabrali smo sto s pogledom na park. Naišao je konobar, i dok sam ja rastrojeno gledala u drveće i zelenilo tik pored nas, moj sagovornik je naručio za sebe čašu bijelog *bordeauxa* i ribu. Nije mu bilo ni na kraj pameti da me upita želim li nešto popiti ili pojesti. Stvar je bila toliko groteskna da ni meni nije palo na pamet da bilo što primjetim u vezi s tim. Gledala sam ga kako jede i pije, ne slušajući njegove prijedloge u vezi s štampanjem mojih "djela". Kada me je nakon toga ponovo nazvao telefonom, predloživši da se vidimo i razgovaramo o poslu, rekla sam da sam spriječena. Spriječena sam bila i sljedeća, posljednja dva navrata kada se je ponovo javio.

Misleći na sve škrticke ovog svijeta, pogledala sam na sat. Kasnila sam na sastanak koji sam imala u susjednoj ulici u obližnjoj kafani. Bila je i to jedna vrsta poslovnog sastanka. Urednik jednog literarnog časopisa i izdavačke kuće, kome se je dopao moj rukopis, izrazio je želju da me sretno i da se dogovorimo o objavljivanju tog teksta. Prethodno me je zvao telefonom i predlagao da me vodi u šumu i da se, šetajući, dogovorimo o detaljima objavljivanja. "Mnogo bolje štetam po kafanama", odgovorila sam mu. Našli smo se, dakle, u jednom od bistroa u koji sam često svraćala. Govorili smo o tekstu koji je namjeravao objaviti, o tekstovima koje objavljuje, o knjigama koje mu se štampaju, i o knjigama koje kao izdavač štampa. A onda je naglo zašutio, podvukavši značaj te šutnje očima kojima je zurio u mene. Nakon duže pauze, zacijukao je sitnim glasom.

– Imao sam jedan scenario, a odjednom sam se prepao.

Nisam razumjela šta govori.

– Pred dolazak na ovaj sastanak načinio sam scenario – ponovio je.

Kako i dalje nisam razumjerala, nastavio je:

– Kroz glavu su mi se rojili fantazmi. A sada ste me preplašili... Mislio sam da ćemo nakon ovog susreta u kafani otići skupa na večeru, a potom provesti pola noći zajedno.

Pogledala sam ga sa mnogo sažaljenja u očima, koje on nije primjetio, jer je sada zurio u sto ispred sebe. Ovo je bilo još ljepše od bogatog američkog novinara što se je, uz ono "seri", nudio da dođe na večeru kod mene, ljepše od bogatog francuskog pisca koji je naručio večeru samo za sebe. Ovaj put se večera u restoranu naplaćivala direktno polunoćnim iznajmljivanjem seksualnog organa u

hotelskoj sobi, bez preliminarnih ljubavničkih pregovora, bez celofana i oplatni, uobičajenih fraza, za koje je moj sagovornik tako očito vjerovao da su nepotrebni i suvišni. Za mnoge pisce forma više nema nikakve važnosti. To je slika savremenog doba i savremene književnosti. Dok je pisac pričao, iznoseći detalje svog scenarija, pušila sam. Primjetio je, napokon, da je pušenje opasno po zdravlje (mislio je, naravno, na njegovo zdravlje), a onda je zgrabio debelu bijelu salvetu sa susjednog stola, postavljenog za večeru. Prekrio je tom velikom "maramicom" usta i nos, kako ne bi direktno udisao "gasove" mojih cigareta. Bilo je toplo. Sjedili smo na terasi kafane, na ulici. Pored nas su prolazile dame s psima koji su pred našim očima i nosevima ispuštali ogromne količine mokraće i fekalija, prolazili su motori i automobili, ispuštajući ogromne količine crnih dimova. Ali to nije bilo opasno za zdravlje. To nije zagađivalo vazduh. Ulica, grad i nebo bili su zagađeni dimovima moje cigarete, naglasio je pisac, nastavljajući da mi se "udvara", kroz masku marame, u koju bi ponekad išmrakao izvjesne količine zagađene sadržine iz svojih nozdrva. Kada sam se digla i krenula kući, zaključio je:

– Vi ste to namjerno radili.

Mislio je na namjerno zagađivanje njegovog nosa, njegove ulice, njegovog grada i njegovog neba mojim cigaretama. Složila sam se s njim, pozdravila ga, nakon čega smo se rastali.

Pogledala sam ponovo na sat. Na zakazani sastanak sa istim piscem i izdavačem kasnila sam već cijeli sat. Pozvala sam konobara, i naručila za sebe jelo: ribu i čašu bijelog *bordeauxa*, odlučivši da ne odem na sastanak. "Dosta mi je svih tekstova i knjiga objavljenih na isti način", rekla sam naglas i naglas se nasmijala. Kada je stigao konobar sa jelom na tacni, i dalje sam se glasno smijala. Gledao me je zaprepašteno.

– Sjetila sam se nečega – rekla sam mu, umirivši barem donekle njegov razumljiv strah. Ali mu, naravno, nisam rekla da sam se sjetila rečenice koju mi je izrekao prijatelj kada sam mu ispričala susret sa ovim posljednjim piscem i izdavačem: "Trebalo mu je postaviti rezolutan uslov: pola noći – pola ženske stvari; ostatak nakon objavljivanja knjige!"